

TEME

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu historiju

Broj 49
Godina XXV
Maj, 2020.
[str. 25-28]

© Monos 2020

“Upotreba” Blajburga u Sarajevu

Prof. dr. Omer Hamzić

Ovaj autorski tekst objavljen je 13. 5. 2020. godine na veb portalu *bosanskamisao.ba* tri dana prije održavanja mise za ‘žrtve’ Blajburga u Katedrali Srca Isusova u Sarajevu (16. 5. 2020). Misa je, očekivano, uzburkala javnost, produbila podjele, nesporazume i omraze u Bosni i Hercegovini. Iznoseći svoj stav o tome, autor je pošao od općepoznatog načela da se crkvi (džamiji) niko ne bi trebalo da “miješa u posao” kao što se ni crkva (džamija) ne bi trebalo da miješa u svjetovne poslove. Do nesporazuma je upravo i došlo zato što se u ovom slučaju “neko nekom” debelo umiješao u posao. Autor i ne pokušava raspetljati koliko je ovdje jedna politika kao “svjetovna stvar” bila u funkciji katoličke crkve, a koliko je katolička crkva bila u funkciji jedne politike. Ali jedno je sigurno: Sarajevo je posljednje mjesto na zemaljskoj kugli u kojem je katolička crkva trebala držati misu za Blajburg. Bosna je ovo i Hercegovina. Reminiscencije na Blajburg ovdje su nešto sasvim drugo, Blajburg i Bošnjaci nešto sasvim treće... I sasvim drugačije u odnosu na Hrvate i Hrvatsku.... Napomena: riječi Blajburg i Jasenovac u ovom tekstu, osim stvarnog, ovdje imaju i simbolično značenje.

Ključne riječi: *misa, Blajburg, Bošnjaci, Sarajevo,*

Ne bi ništa bilo sporno oko održavanja mise za žrtve Blajburga u Crkvi Srca Isusova u Sarajevu da je u pitanju obični vjerski čin u formi svete mise, čije je vođenje po nekom redoslijedu pripalo Uzoritom kardinalu Vrhbosanskom Vinku Puljiću, koji iz “tehničkih razloga” (pandemija), kako je saopšteno, ne može tu “svoju redu” obaviti na “licu mjesta”. Ma koliko se iz crkvenih krugova trudili da u to ubijede javnost, činjenica je da to nije i neće biti obična misa. Da je to tako, sama njena najava ne bi izazvala toliku pažnju, ne bi uzburkala javnost, ne bi je jedni osporavali, drugi opravdavali itd. Znamo da su mnoge mise Katoličke crkve u Sarajevu dočekivane i ispraćane sa radošću ne samo vjernika katolika, već i mnogih drugih, drugačijih svjetonazora i nacionalnosti. Sjećam se kao student misa polnoćki prije rata u Sarajevu. Zašto je ova izazvala toliku pažnju, negodovanja, pa i osporavanja? Može li biti bogougodno djelo koje i prije samog čina njegovog održavanja izaziva tolike

kontroverze, omraze i podjele među ljudima? U konkretnom slučaju – ne znam, nije moje da se još i u to "kvartam" i o tome sudim.

Ali znam da je Blajburg (i sve ono što se podrazumijeva pod tim pojmom) sam po sebi još uvijek historijski nedovoljno istražena i kontroverzna tema, na prostoru bivše Jugoslavije, znam da u Bosni i Hercegovini takoreći nije ni otvorena. Nije samo u pitanju ni tzv. "revizija historije", već su sporovi oko sadržaja komemoracija, mjesta i načina njegovog obilježavanja ili neobilježavanja.

Nije teško složiti se da je sasvim normalno na prikladan način obilježavati i odavati dužnu počast svim, podvlačim *svim nevinim žrtvama* zločina, bilo u kojem dijelu svijeta, pa i žrtvama Blajburga, pripadnicima poražene vojske NDH i civilima koji su se s njima povlačili, a koje su pobili partizani, kao pripadnici pobjedničke antifašističke vojske, u završnici ili neposredno poslije završetka Drugog svjetskog rata. Kad su u pitanju nevine žrtve i zločini takvih razmjera (na desetine hiljada!), a pogotovo zločina koje je komunistički režim u čije su ime i počinjeni, uspješno skrivao više od 50 godina, treba im se, zbilja, duboko pokloniti i pomoliti, bez obzira pod kojim su i kakvim su znakom zarobljene i potom pobijene, neka je i ustaški i fašistički. Ako je ovo opći civilizacijski i ljudski zahtjev, ako je u skladu sa rezolucijama Evropske unije i Vijeća Evrope – da se odaje počast svim žrtvama totalitarnih i drugih zločinačkih režima, onda se postavlja pitanje šta je tu sporno i otkuda toliki nespo razumi oko obilježavanja Blajburga na ovim prostorima? Ima tu više uzroka koji zahtijevaju mnogo širu historijsku elaboraciju. Kao i svaki drugi, i zločin Blajburga ima svoju predhistoriju, ima neki svoj kontekst koji se mora imati u vidu pri njegovom raspetljavanju i obilježavanju.

Međutim, ništa ne bi bilo sporno da su se oni koji odaju poštovanje i sućut, dove i svete mise, nevinim žrtvama Blajburga, prije toga ili u isto vrijeme i na isti način i sa istim pije-

tetom poklonili nevinim žrtvama Jasenovca i da su jednom za svagda priznali i pri svakom obilježavanju Blajburga spomenuli da je među nevinim žrtvama Blajburga bilo i ratnih zločinaca, koji ne zaslužuju nikakve počasti, već naprotiv. Nevolja Blajburga je u tome što su oni bili pomiješani (ili su se skrivali) sa nevinim žrtvama ili su ih vodili u propast.

S druge strane, oni koji sebe zovu anti fašistima, koji na sav glas ustaju protiv bilo kakvog obilježavanja Blajburga, bili bi puno vjerodostojniji pri odavanju počasti žrtvama Jasenovca i svim drugim nevinim žrtvama koje su pobili fašisti (ustaše, četnici, njemački i talijanski okupator...), da već jednom priznaju i prihvate činjenicu da je i pobjednička antifašistička partizanska vojska, uz sve svoje nesporne zasluge i "pozitivu", na Blajburgu počinila monstruozne i masovne zločine i pobila na desetine hiljada nevinih u ime i za račun tog istog antifašizma, tačnije komunističkog režima koji je te zločine prikrivao pedesetak godina. I ne samo da to prihvate kao historijsku činjenicu – što ona i jeste, već da prije Jasenovca odaju počast i poklone se nevinim žrtvama Blajburga, pri čemu to ne mora biti baš na Blajburgu ispred po mnogo čemu kontroverznog, u crno odjevenog "Počasnog vođa" i spomenika "poginuloj hrvatskoj vojsci", već na mjestu neke od brojnih otkrivenih masovnih grobnica kao što su Huda Jama, Tezno, Kočevski Rog itd.

Takav pristup je, sasvim normalno, čisto ljudski, bez ikakve političke ili druge ružne pozadine... Ukoliko bi se praktikovao, splasnule bi sve tenzije, omraze, podjele, kontroverze...

Ako prihvatimo da sve nevine žrtve zaslužuju isti pijetet, bez obzira na vjeru, naciju, boju kože, u čemu je onda problem? Po čemu bi se razlikovala nevina žrtva Blajburga i Jasenovca? Nipočemu. Problem je u tome što je jedna naša, a druga njihova. A ja rizikujem da budem optužen za izjednačavanje, relativizaciju, čak i reviziju historije. Uz to, i za pametovanje.

Ipak ću reći, u nedostatku prave riječi, iza svih tih obilježavanja, kako u vjerskom, tako i u svjetovnom formatu po pravilu stoji neka ideologija i politika. Svaka komemoracija ili počast, koliko god to za žrtve bolno zvučalo, instrument je za ostvarivanje nekih, blago rečeno, ideoloških i političkih projekata, te ko zna kakvih interesa, nacionalnih, velikodržavnih, historijskih, ovakvih ili onakvih. I dok jedni oplakuju žrtve, drugi slave njihove ubice. Više je od licemjerstva oplakivati Jasenovac, a negirati genocid u Srebrenici, oplakivati Blajburg, a relativizirati Jasenovac ili – naposljetku, negirati tzv. udruženi zločinački poduhvat...

Sarajevo nije nikad bilo protiv komemoracija, dova i misa nevinim žrtvama jer je i samo bilo žrtva. Zašto bi sad odjednom ustalo protiv mise za nevine žrtve Blajburga?

Ali je legitimno da se pita: ako inicijatori i organizatori mise (nazovimo ih tako) nisu spremni odati počast žrtvama Jasenovca, zašto odaju počast žrtvama Blajburga i to u Sarajevu? Sarajevo će biti uvijek protiv komemoracija iza kojih stoji parola “Za dom spremni”. Tako to vidi Sarajevo–koje nije krivo što taj Blajburg od samog svog ustanovljenja kao mjesta komemoracije u realnoj ili simboličnoj ravni sve do danas na ovaj ili onaj način “tukne ustaštvom”, što je konačno zasmetalo i državi Austriji. Službenoj Hrvatskoj još nije. Uzoriti kardinal to možda gleda drugačije. Ima pravo na to. Uostalom, crkva je odvojena od države.

Ali kad je u pitanju Sarajevo, “Blajburg i Bošnjaci”, ima tu još jedna “kvaka”, koja će nam pomoći da lakše razumijemo “hampu” Sarajeva povodom najavljene mise Uzoritog kardinala Puljića. I njemu je poznato da je broj Bošnjaka, stradalih na Blajburgu, po nekim procjenama približan broju stradalih Hrvata, ali za Bošnjake, odnosno potomke tih žrtava Blajburg nije ono što je za Hrvate. Uz napomenu da nevine žrtve ne možemo i grijeh ih je razvrstavati po nacionalnosti, ovdje je stvar u poimanju Blajburga, o percep-

ciji te tragedije, u narodnom pamćenju. Da se zna, nije Blajburg za Bošnjake nikakav križni put ili nacionalna golgota kao za Hrvate, naravno ne sve. Za Bošnjake je to bilo stradanje za interese neke druge zemlje, a ne Bosne, oni nisu bili na golgoti, već su odstupili i izginuli u marševima smrti, nestali... Istraživao sam to i objasnio.

Samim svojim nazivom NDH kao tvorina njemačkog nacizma i talijanskog fašizma, upućuje na to o kakvoj se – i čijoj državi radi. Naravno, ne i svih Hrvata. Ni svi Hrvati nisu bili ustaše, a kamoli svi Bošnjaci. Ne treba posebno objašnjavati gdje je i šta je bila ta Bosna u toj NDH. Već su me jedni optužili da pisanjem o Blajburgu promičem ustaše i ustaštvo, a drugi da pokušavam dokazati kako među bosanskim muslimanima nije bilo ustaša, već da je to bilo rezervisano samo za Hrvate. Naprotiv, i Bošnjaci su kao “cvijeće hrvatskog naroda” nosili ustaške uniforme, vjerovatno je među njima bilo i zločinaca, možda i na Blajburgu. Ali ta vojska, valjda ne treba posebno dokazivati, nije bila bošnjačka (hajmo reći muslimanska).

Može biti diskutabilno koje je rodno mjesto ustaštva, četništva ili komunističke represije, ali zasigurno znam da to nije bilo Sarajevo. Možda nije bilo baš ni partizansko, ali je prvo diglo svoj glas protiv ustaških zločina nad Srbima, već u ljeto 1941. godine, i to javno, napismeno, sa čitljivim potpisima svoje tadašnje najbolje elite.

Na svu sreću, Bosna i Bošnjaci, nemaju ni svoj Jasenovac, a ni svoj Blajburg, što se tiče Drugog svjetskog rata. U njihovom pamćenju to su samo sinonimi zločina i stradanja. Ako nekome treba da “svoj Jasenovac” pere Blajburgom, neka to slobodno radi, široko mu polje – pa makar i blajburško bilo.

Sarajevo, u najmanju ruku za to nije pogodno.

Pa ipak, neka Kardinal u miru odradi svoj posao. Oni politički lideri koji ga u tome podržavaju vjerovatno znaju šta rade – za sebe. “Misa će proći, a Sarajevo će ostati”.

Ali će se i na Miljacki mnogo štošta razbistriti.

PS.

Potpisnik ovih redova se zalaže za obilježavanje i jednako poštovanje svih nevinih žrtava, pa i žrtava Blajburga, ali na primjeren način, bez ustaške ili bilo kakve druge uvredljive ikonografije i bez namirivanja bilo kakvih političkih računa ili interesa (svjestan da je to za sada u BiH nemoguće), takođe se zalaže za historijsku istinu o Blajburgu i podržava ozbiljna historiografska istraživanja na tom planu.

Iako nije umjesno držati lekcije iz ovog gradiva, pogotovo na ovom vremenu, potrebne su, ipak, još dvije tri napomene...

Kao prvo, zna se ko je poveo tu vojsku da ratuje još 7 dana nakon kapitulacije Njemačke i završetka Drugog svjetskog rata u Evropi, a zna se i zašto te jedinice nisu prihvatili Englezi. Kao drugo, upitno je koliko je među tim nevinim žrtava bilo pravih ratnih zločinaca, upitno je i samo ustanovljenje Blajburga, gdje je izvršen čin predaje poražene vojske NDH partizanima i gdje nije bilo mnogo žrtava, u odnosu na neke druge lokacije, upitna je relacija "Blajburg i Bošnjaci" kao što je već rečeno... Upitno je još mnogo toga.

Sve te upitnosti i nepoznanice treba ostaviti historičarima, neka vrše nova istraživanja, neka stvari propituju, preispituju, iznova sagledavaju. Neka vrše reviziju, superreviziju – ne ideološku, naravno, već onu naučnu, bez koje nauka uopšte ne bi ni napredovala.

SUMMARY

THE "USAGE" OF BLEIBURG IN SARAJEVO

This article was published on the 13th of May 2020 on the web portal bosanskamisao.ba, three days before the Mass that was organized in the Cathedral of the Sacred Heart of Jesus in Sarajevo (May 16th of 2020) for the victims at Bleiburg. As expected, the Mass stirred up the public opinion, deepened the divisions, misunderstandings and hatred in Bosnia and Herzegovina. In expressing his opinion on this topic, the author started from the well-known principle that no one should interfere in the activity of the church (mosque); no one should interfere in their work, the same way the church (mosque) should not interfere in secular affairs. The precise reason why this misunderstanding arose is the fact that someone harshly interfered in the work of the other. The author has no ambition to unravel how much of a certain politic was used as a "secular thing" in function of church matters. But one thing can be said for sure: Sarajevo is the last place on Earth where the Catholic Church should have held a Mass for Bleiburg. This is Bosnia and Herzegovina. The reminiscences of Bleiburg are something completely different here; Bleiburg and the Bosniaks are a third thing, something completely unlike to what it is for the Croats and Croatia. Note: the words Bleiburg and Jasenovac in this text have a symbolic meaning, along with the meaning that is real and factual.
